

ENERGETSKA

LJUDJE SHUJŠAMO, ČE PORABIMO VEČ ENERGIJE, KOT JO S HRANO IN PIJAČO VNESEMO V TELO. V TEM PRIMERU JE TOREJ VELIKA PORABA ENERGIJE ZAŽELENA. NASPROTNO PA JE PRI ENERGETSKI DIETI. TA POSEBNA DIETA JE OBLIKOVANA TAKO, DA POMAGA ZMANJŠATI PORABO ENERGIJE IN POVEČATI UČINKOVITOST UPORABE ENERGIJE. PODAJ SE NA TEDENSKO AVANTURO! PREIZKUSI SE Z ENERGETSKO DIETO IN PRIMERJAJ REZULTATE S PRIJATELJI IN ZNANCI.

Ponedeljek. Večino energije pridobivamo z gorenjem premoga, plina ali nafte (fosilnih goriv), ki povzročajo ogromne izpuste toplogrednih plinov. Ti plini planetu sicer pomagajo vzdrževati za življenje primerno temperaturo, vendar v prevelikih količinah povzročajo segrevanje ozračja. Naš planet je že na robu svojih zmogljivosti, zato moramo nujno zmanjšati porabo energije.

Preden začneš z dieto je pomembno, da se zaveš svojega odnosa do planeta Zemlje. Več energije kot porabiš, bolj izčrpavaš omejene naravne vire in proizvedeš več toplogrednih plinov, kot jih planet potrebuje. Začni prvi dan diete z razmišljanjem o tem, kaj ti pomeni naš planet. Kaj vse bi izgubili z uničenjem okolja? Ali bi bil naš obstoj sploh možen? Kakšno bi bilo tvoje življenje brez energije?

Torek. Velik del elektrike porabimo v času, ko naprav sploh ne uporabljamo. Naprimer: televizor, ki je sicer izklopljen, vendar je v stanju pripravljenosti (stand-by), porabi mesečno okoli 9 kWh, letno je to kar 2.160 tolarjev. Če upoštevaš število vseh naprav doma, na katerih gori kakšna lučka ali ura, dobiš občutek, koliko plačaš za elektriko, ki je v bistvu sploh ne rabiš.

Drugi dan diete pošči doma vse naprave, ki imajo tudi v izklopljenem stanju prižgano kako lučko ali uro, ki elektriko porabljajo takrat, ko jih ne rabiš. In kaj lahko storiš? Po vsaki uporabi jih izklopi iz stikala. Lahko uporabiš razdelilec s stikalom za vklop in izklop, obstajajo pa tudi posebna stikala, ki z enim klikom izklopijo vse naprave v sobi.

Sreda. V gospodinjstvu imamo kar nekaj naprav, ki energijo dobesedno požirajo. Največji potrošnik energije je centralno ogrevanje, takoj za njim pa grelec vode, hladilnik, pralni in sušilni stroj. Tudi manjši gospodinjstvi aparati potrošijo veliko energije. Tretji dan energetske diete lahko zmanjšaš apetit požiralcem energije v gospodinjstvu. Hladilnik in zamrzovalnik postavi čim dlje od toplotnih teles. Izogibaj se pogostemu in dolgotrajnemu odpiranju hladilnika ter ga redno čisti. Grelec vode nastavi na nižjo temperaturo - za pomivanje in prhanje je dovolj do 40 °C. Če kupuješ nov gospodinjstvi aparat, vedno izberi energetski razred A - stane več, ampak razlika v ceni se povrne v 5 do 6 letih zaradi manjše porabe elektrike. Premisli, katere naprave res potrebuješ: sušilni stroj porabi ogromno energije za tisto, kar veter naredi brez energije; klimatska naprava ravno tako. In električni nož, cedilnik soka in podobni električni aparati - ali res ne moremo brez njih?

Četrtek. Ne da bi se zavedali vržemo veliko denarja dobesedno skozi okno. Skozi slaba okna izpuhti v zrak ogromno energije, tudi skozi neizolirane stene, tla in streho. Primerna izolacija stanovanja ali hiše ne stane veliko, prihrani pa lahko do 30 % energije in naložba se v 7 letih povrne. Hkrati te pozimi ne zebe, poleti pa ni vroče.

Četrti dan energetske diete je namenjen iskanju luknjic, skozi katere izpuhteva iz doma toplota ali hlad. Ali se okna rosijo? Ali v stanovanju čutiš prepih? Visoki stroški za gretje se znižajo, če vrata, okna in stene toplotno izoliraš in uporabljaš energetsko učinkovit sistem centralnega gretja, ki ga redno vzdržuješ. Seveda je na voljo tudi nekaj manjših korakov. Za radiator namesti reflektorje toplote, ki preprečujejo uhajanje toplote skozi steno. Pred radiatorje ne nameščaj pohištva ali zaves, ker to preprečuje kroženje toplote! Stanovanja so pogosto pregreta: če sobno temperaturo znižaš za 2 °C, s tem prihraniš 10 % energije. Če ti je hladno, si raje obleci pulover, kot da vklopiš gretje. Za vzdrževanje pravilne temperature lahko uporabiš termostatske ventile.

D
I
E
T
A

Petek. S pametnejšim izkoriščanjem energije lahko nadaljuješ v šoli, na faksu ali v službi. Velika zmanjšanja porabe energije je mogoče doseči s preprostimi ukrepi, kot so zamenjava žarnic, namestitve reflektorjev za radiatorje, izolacija oken ali popolni izklop naprav. Takšni ukrepi šole ne stanejo veliko v primerjavi s prihranki.

Petek si rezerviraj za iskanje energetskih prihrankov izven doma. Že na poti v šolo, na faks, v službo lahko narediš veliko. Uporablaj javna prevozna sredstva ali pa se dogovori s sosedi, znanci ali sošolci, ki imajo isto pot, da se peljete skupaj, stroške pa razdelite. Raje kot za dostavo hrane z veliko embalaže, ki konča v košu, si malico ali kosilo prinesi s seboj in uporabi čimmanj plastične embalaže. Uporablaj stalno skodelico ali kozarec. Kopiraj obojestransko! To zmanjšuje porabo energije, stroške za papir in količino odpadkov. Recikliraj vse, kar lahko; papir, lončke za napitke, tonerje in kartuze za tiskalnike itd.. Vse, kar lahko, ponovno uporabi. Po koncu pouka ali službe ugasni luči, zaslone, računalnike, fotokopirne stroje ali radio, tako, da so popolnoma izklopljeni.

Sobota. Za premagovanje razdalj ljudje porabimo vse več energije. Če se naučimo pravilno voziti, lahko porabo goriva zmanjšamo kar do 10 %, še bolj pa jo je mogoče zmanjšati, če se vozimo z varčnim vozilom. Na porabo goriva bistveno vpliva tudi hitrost: rasteja in padata vzporedno. Še najbolje je, da za krajše razdalje uporabiš lastno energijo: greš peš, se pelješ s kolesom ali pa uporabiš rolerje, skejt, skiro ipd.

Šesti dan diete je namenjen zmanjšanju izpustov. Usedi se na kolo, potuj varno in brez stresa mimo voznikov, ki stojijo v prometnih zastojih. Če je le mogoče, uporabi svoje noge, če pa si v stiski s časom ali pa je razdalja dolga, uporabi sredstva javnega prevoza! Kadar je možno, se izogni uporabi avtomobila, kadar pa to ne gre, je učinkoviteje, zabavneje in ceneje, če skupaj potuje več ljudi. Z učinkovito vožnjo lahko zmanjšaš porabo goriva tudi do 40 %: izogibaj se agresivnemu speljevanju in močnemu zaviranju, vozi z zmerno hitrostjo, uporabi primerno prestavo, pravilno napihni gume, zmerno uporabljal klimatsko napravo, redno servisiraj vozilo in ne prevažaj nepotrebne prtljage.

Nedelja. Ostane vsaj še ena pot do okolju prijaznejšega zadovoljevanja svojih potreb po energiji: raba obnovljivih virov energije, ki so skoraj neizčrpni. Njihove prednosti pred fosilnimi gorivi so: povzročajo zelo malo toplogrednih plinov, spodbujajo zaposlenost in razvoj podeželja, zmanjšujejo odvisnost od uvoženih virov energije in povečujejo energetsko varnost.

Zadnji dan energetske diete nameni razmišljanju o tem, kako v svoje življenje vključiti obnovljivo trajnostno energijo. Ali lahko za ogrevanje uporabiš obnovljive vire energije, kot so sonce, veter, lesna biomasa, voda ali geotermalna energija? Se boš pri izbiri prodajalca elektrike (od julija 2007) odločil za tistega, ki prodaja „zeleno“ elektriko iz obnovljivih virov energije? Seveda gre pri vseh teh odločitvah za velike korake, vendar gre tudi za velike pridobitve.

- ★ www.aure.si
- ★ www.prihodnostjeobnovljiva.org
- ★ www.gov.si/aure
- ★ www.focus.si
- ★ www.gov.si/mop
- ★ www.ekosklad.si

VSI DRUGAČNI

ZNANO? SEVEDA, KOMU NI. TO JE VENDARLE DOBRO ZNANI, VELIKOKRAT UPORABLJENI STAVEK. AH NE, TO NI REKLAMA ZA BENETTON, TO JE SLOGAN KAMPANJE ZA ŠIRJENJE ČLOVEKOVIH PRAVIC. KAJ, PRAVICE SE ŠIRIJO? DA NI TO SPET KAKA OBLIKA NORIH KRAV ALI PTIČJE GRIPE? NE. TO JE KAMPANJA, KI JO JE LETA 1995 LANSIRAL SVET EVROPE. TAKRAT JE IMELA KAMPANJA CELOVIT SKUPNI CILJ: USTAVITI RASIZEM, ANTISEMITIZEM, KSENOFOBIO IN NESTRPNOST.

Dokončno ustavljeno to sicer ni («sam poglej, kaj so skini nardil Belini» - Murat in Jose), kampanja pa je le bila ena najuspešnejših takrat. Torej to, da se letos zadeva ponavlja, ni popravni izpit. Hec je v tem, da se je v desetih letih veliko spremenilo: Evropa se sooča z novimi izzivi, tu je tudi priložnost, da se celotno novo generacijo spodbudi k boju za raznolikost, človekove pravice in sodelovanje ter proti nestrpnosti in diskriminaciji.

“STARA KOKA, DOBRA SUPA ...”

Slogan Vsi drugačni - vsi enakopravni ostaja isti, ne zato, ker bi bili organizatorji brez domišljije, pač pa zato, ker je geslo postalo splošno znano kot sinonim za napore odpraviti vse oblike diskriminacije in nestrpnosti. Nasprotno temu pa se cilj nadgrajuje in širi. Sporočilo letošnje kampanje je, da se ljudje med seboj razlikujemo, vendar smo enakopravni ne glede na barvo kože, kulturo, veroizpoved, fizično ali umsko sposobnost ali spolno usmerjenost, njen namen pa je, da pokaže, da je raznolikost ključnega pomena pri izgrajevanju naših skupnih vrednot, zagotavlja gospodarsko rast in bogati kulturno sfero.

Jedro letošnje kampanje Vsi drugačni - vsi enakopravni ostaja najpomembnejše poslanstvo Sveta Evrope: širjenje in varovanje človekovih pravic. Kampanja se je začela 29. junija 2006, v času junijskega zasedanja Parlamentarne skupščine Sveta Evrope. Potekala bo več kot eno leto, izvajali pa jo bodo mladi v 49. državah, podpisnicah Evropske kulturne konvencije. Seveda bi bilo močno diskriminatorsko, če bi lahko sodelovale samo države podpisnice, zato lahko pristopijo tudi države, ki to niso. Ker pa razmere po celi Evropi niso enake, ker smo kot rečeno vsi drugačni, bo takšna tudi kampanja. Da bo kampanja izvedena na nacionalni ravni, bo pri nas poskrbel Urad RS za mladino (www.uradzamladino.gov.si).

VSI ENAKOPRAVNI

EJ, TOLE ŠIRJENJE, DA NI TO KAK VIRUS?

Pazi, poznavanje človekovih pravic ni tako prirojeno, kot bi človek misli, zato vse od leta 1972 mladi iz vseh koncev sveta prihajajo v Evropski mladinski center v Strasbourgu, da bi izmenjali izkušnje in pridobili znanje o človekovih pravicah in medsebojnem sodelovanju. Ta v okviru letnega programa vodi od 40 do 50 aktivnosti. Gosti mlade iz političnih strank, verskih skupnosti, okoljevarstvenih skupin ali sindikatov. Leta 1995 je bil odprt drugi Evropski mladinski center v Budimpešti. Obstajajo pa tudi evropski zakoni za pomoč mladim, poučevanje mladih o miru, mirovni tabori in podpora delovanju mladih, v okviru katere vsako leto nagrado podelijo mladim, ki so spremenili razmere v svojem okolju, na regionalnem ali lokalnem nivoju.

IN KJE JE SO PRAVICE ZAPISANE?

Ne, ne v priročnikih za telebane ampak v **Deklaraciji o človekovih pravicah**, v raznih konvencijah ter v **Ustavi republike Slovenije**, podane pa so tudi v posameznih zakonih. Delijo se na področja, in sicer na ustavne pravice, omejitve osebne svobode, socialna varnost, delovno pravne zadeve, upravne zadeve, sodni postopki, okolje in prostor, gospodarske javne službe, stanovanjske zadeve, diskriminacija, varstvo otrokovih pravic, našlo pa bi se še kaj. In kam se obrniti, če so te pravice kršene? Superman ti tu ne bo pomagal, najbolje je obiskati **Varuha človekovih pravic** velecenjene domovine. Pokličeš ga lahko na 080 15 30 ali mu pišeš na Varuh človekovih pravic RS, Dunajska cesta 56, 1109 Ljubljana.

Torej, letos se kampanja ponavlja, priložnost imaš, da izveš marsikaj novega preko raznih dogodkov, spletnih portalov in aktivnosti. Glavne tematike pa bodo boj proti diskriminaciji in spodbujanje raznolikosti, medverski in medkulturni dialog, sodelovanje, demokracija in dobra vladavina. Kazalo bi si torej vzeti čas zase in za druge in biti drugačen, biti enakopraven.

- ★ www.alldifferent-allegal.org
- ★ <http://europa.eu>
- ★ www.coe.si/sl
- ★ www.varuh-rs.si
- ★ www.see-educoop.net

MLADI STRPNI? AH, DAJ NO!

KAJ MENIŠ, SMO MLADI STRPNI DO DRUGAČNIH ALI NE? KOGA NE MARAMO? MISLIŠ, DA SO MLADI IZ POSTOJNE STRPNEJŠI KOT MLADI IZ BREŽIC? ALI SO STAREJŠI RES KONZERVATIVNEJŠI? LAHKO NAŠTEJEŠ NA PRSTE ENE ROKE ORGANIZACIJE, KI SE UKVARJAJO SPROMOCIJO ČLOVEKOVIH PRAVIC, ZDRUGAČNOSTJO IN DRUGAČNIMI?

Tudi letos je Zavod MOVIT – EURO<26 med aprilom in septembrom v okviru projekta EYCAdeMY izvajal kvalitativno raziskavo z metodo fokusnih skupin med mladimi. Tema letošnje raziskave so bile človekove pravice, in sicer kakšno je osebno zaznavanje raznolikosti v družbi na lokalni ravni pri mladih ljudeh, kateri so učinki raznolikosti na osebni ravni in v lokalni skupnosti ter kolikšna je ozaveščenost in odnos do dejanskega uresničevanja človekovih pravic na lokalni ravni.

V Sloveniji smo izvedli šest fokusnih skupin: v Postojni, Ljubljani in v Brežicah, kjer so sodelovali mladi med 16. in 26. letom starosti. Glavne ugotovitve raziskave:

- ★ Stopnja tolerance pri mladih v Sloveniji variira – najbolj je opazen vpliv okolja: kje mladi živijo in v kakšnem družbenem okolju odrasčajo.
- ★ Izjemno negativen odnos do opitih ljudi in do narkomanov.
- ★ Mladi opazijo razlike predvsem v stilu oblačenja, zunanosti, obnašanju, a tudi v narodnosti. Mlajši opazajo predvsem razlike v zunanem izgledu, starejši pa predvsem v obnašanju in razmišljanju.
- ★ Razlike večinoma sprejemajo, razen če jih spremlja agresivno oz. kakršnokoli moteče vedenje.
- ★ Mlajši z nižjo izobrazbo velikokrat podajajo družbeno sprejemljive odgovore in si ne upajo izstopati s svojim mnenji, medtem ko se na drugačnost v okolici odzivajo impulzivnejše in bolj nestrpno.
- ★ Informiranost mladih glede organizacij, ki se ukvarjajo s problematiko človekovih pravic, drugačnostjo in tolerantnostjo, je izjemno slaba.

KDO JE DRUGAČEN?

Glavna kriterija, po katerih smo na podlagi domneve o vplivu na obravnavani problem oblikovali skupine, sta bila starost in izobrazba. Mlajši udeleženci so podali manj informacij, poznajo tudi manj dejstev. Nizajo različne "drugačne osebe" - govorijo o drugačnem stilu oblačenja, frizuri, zunanosti,

narkomanih, "čefurjih", piflarjih in fazanih. Starejši se manj osredotočajo na obleko, pač pa bolj na obnašanje. Opazijo zadržane, mrke ljudi, vidijo drugačno obravnavo tistih, ki ne gredo študirat ... Vse skupine za drugačne označujejo invalide, bolne, umazane in narkomane. Odnos do narkomanov je različen; mlajši jih močno obsojajo, o njih imajo izrazito negativno mnenje. Starejši jih vidijo za odtenek bolj pozitivno. Reakcije mlajših na drugačnost so bolj burne, starejši enostavno ignorirajo.

NAVIDEZNA TOLERANCA

Pri vprašanju, ali različnost bogati družbo, so skoraj vsi udeleženci odgovorili, da vsekakor, a se je kasneje izkazalo, da prevelike razlike vseeno niso sprejemljive; nasprotja se dopolnjujejo, a ne prevelika, saj lahko to hitro vodi v konflikte. Kdaj so "razlike prevelike" je prepuščeno presoji posameznika, razbrati pa je, da so velike razlike tolerirane le, če s tako drugačnimi ljudmi nimajo stika in jim ga niti ni potrebno imeti. Torej je toleranca le navidezna. Starejši vidijo situacijo še nekoliko bolj negativno; opazijo stigmatizacijo drugačnih, sprašujejo se o učinkovitosti sodnega sistema, zavedajo se predsodkov, izpostavljajo ekonomske razlike ...

MESTO : PODEŽELJE

Razviden je bil tudi vpliv okolja, čeprav ga nismo uvrstili med glavne kriterije oblikovanja skupin. Opazil se je npr., ko se je v skupini deklet iz ruralnega okolja pojavilo dekle, ki se je pred kratkim priselilo iz večjega mesta. Njena mnenja in stališča so bila opazno drugačna od ostalih. Mladi v ruralnem okolju zahajajo predvsem v gostilne, picerije in na igrišča. To so bolj ali manj tudi edine možnosti, ki jih imajo za druženje. V Ljubljani, kjer smo izvedli dve skupini, je možnosti za preživljanje prostega časa več; kino, biljard, bowling... in posledično so tudi ljudje, ki jih na teh lokacijah srečujejo, bolj različni. Tako se razlike odražajo tudi v definiciji drugačnosti.

NEPOZNAVANJE ORGANIZACIJ

Raziskovali smo tudi poznavanje organizacij, ki se kakorkoli ukvarjajo s človekovimi pravicami in drugačnostjo tako na lokalni kot nacionalni in svetovni ravni. Rezultat je bil presenetljivo porazen, saj je poznavanje tovrstnih organizacij izjemno majhen, v nekaterih skupinah pa niso navedli niti ene organizacije.

SO MLADI V TUJINI BOLJ TOLERANTNI?

EYCADEMY

TOLERANCA JE PRI MLADIH V SLOVENIJI LE NAVIDEZNA – TO JE ENA OD UGOTOVITEV KVALITATIVNE RAZISKAVE MED MLADIMI, KI JO JE LETOS V SLOVENIJI IZVAJAL ZAVOD MOVIT – EURO<26 V OKVIRU PROJEKTA EYCADEMY. TAKO KOT PRI NAS PA SE JE TA RAZISKAVA IZVAJALA TUDI V 14 DRŽAVAH PO EVROPI, ZAJELA JE SKUPAJ PREKO 600 MLADIH, KI SO SODELOVALI V FOKUSNIH SKUPINAH. IN KAKO MLADI IZ DRUGIH EVROPSKIH DRŽAV DOŽIVLJAJO DRUGAČNOST?

Izkazalo se je, da mladi Evropejci doživljajo drugačnost precej podobno kot slovenska mladina, vseeno pa obstajajo razlike. Mnogokrat lahko razberemo vzorce, da na primer mladi iz določene skupine držav, ki imajo neko skupno značilnost, razmišljajo in reagirajo podobno. Pa pogledjmo nekaj podrobnosti.

RAZNOLIKOST BOGATI DRUŽBO?

V večini primerov je bilo tej trditvi res pritrjeno. A se je izkazalo, predvsem v starih članicah EU, da je to bolj kot ne naučena floskula in je strpnost le navidezna. Mladi pravijo, da je raznolikost v družbi dobra zaradi lažje osebne rasti in grajenja samopodobe, saj s tem, ko srečuješ različne kulture, rase, navade ... lažje postaviš lastne okvire in s tem svojo identiteto. Vendar pa ima raznolikost svoje meje.

KAJ GRE MLADIM NA ŽIVCE

Če se nekdo, ki je drugačen, obnaša preveč opazno, hitro naletimo na neodobranje te različnosti. Obnašanje, ki gre mladim na živce, se zelo

razlikuje. Velikokrat je omenjeno agresivno obnašanje, slabe navade in zanikanje splošno sprejetih družbenih vzorcev vedenja. Omenjena je tudi aroganca in nespoštovanje svoje lastne skupine, kateri pripadaš. Izpostavljene so bile določene skupine, katerih udeleženci so imenovani za drugačne. Tu izstopajo predvsem odvisniki od drog in alkoholiki (te skupine so omenili v Romuniji, Sloveniji, na Poljskem, v Srbiji in v Turčiji), zelo nezaželeni pa so tudi homoseksualci, še posebej v Srbiji, Romuniji, na Madžarskem in v Turčiji.

Zanimivo je tudi mnenje, da etnične manjšine negativno vplivajo na družbeno okolje. Običajni razlogi, ki so bili navedeni prej (aroganca, nespoštovanje splošno sprejetih vzorcev vedenja itd.), niso omenjeni, temveč se izkaže, da se mladi zelo oklepajo stereotipov: X-i so agresivni in netižo pretepe, Z-ji krađejo, Y-i beračijo in nočejo niti delati niti se nočejo vključevati v družbo.

KDO JE DISKRIMINIRAN

Mladi Evropejci se zavedajo, da so nekatere skupine ljudi drugače obravnavane od drugih. Tu omenjajo tako pozitivno kot negativno diskriminacijo. Da so določene skupine ljudi obravnavane drugače od večine, mladi vidijo kot nepošteno, vendar so v nekaterih fokusnih skupinah (na Madžarskem, v Bolgariji, Avstriji, Sloveniji in v Grčiji) mladi zelo zagovarjali diskriminacijo do tujcev, etničnih manjšin ali do ljudi drugih nacionalnosti. Mladi tudi menijo, da so ena od diskriminiranih skupin še homoseksualci, vendar je tu opazen vzorec, da se diskriminatorno obnašajo predvsem fantje, medtem ko se dekletom diskriminatorni odnos do homoseksualcev zdi nepravičen.

ŽELIŠ VEČ?

Z letošnjo mladinsko raziskavo na temo človekovih pravic v okviru projekta EYCADEMY smo dobili ogromno informacij. Branje je izredno zanimivo, saj tako slovensko kot mednarodno poročilo podajata zelo uporabne informacije in tako omogočata nek širši vpogled v problematiko drugačnosti,

nestrpnosti in informiranja s področja človekovih pravic. Na teh dveh straneh smo ti podali le nekatere ugotovitve z letošnje raziskave, če pa želiš bolj poglobljene informacije, stopi v stik z nami: miha.knavs@euro26.si, 080 26 26.

Več o projektu EYCADEMY: www.euro26.si/eycademy

JAJ DOGAJA SE TUDI PRI NAS ...

VSE, KAR MORAŠ VEDETI O ČLOVEKOVH PRAVICAH, PA NISI NIKOLI VPRAŠAL

BLIŽAJO SE PRAZNIKI. ZNOVA. BLIŽA SE BOŽIČ, NOVO LETO IN BLIŽA SE 10. DECEMBER. PRAZNIK? ZAENKRAT NITI NE JE "SAMO" DAN ČLOVEKOVH PRAVIC, KI GA VELIKA VEČINA ŠE VEDNO SPREGLJEDA, ČEŠ SAJ SE O TEM NENEHNO KAJ GOVORI, VSI ŽE VSE VEDO, MAR PA NI NIKOMUR VEČ. SAJ ... ZAKAJ BI NAS SKRBELO, DA JE BILO LETA 2004 V 25 DRŽAVAH USMRČENIH VEČ KOT 3.797 LJUDI? ISTEGA LETA JE BILO SKUPNO V 64 DRŽAVAH NA SMRT OBDOJENIH NAJMANJ 7.359 LJUDI, KAR JE PRIBLIŽNO ENAKO ŠTEVILU PREBIVALCEV LITJE. OD LETA 1990 JE BILO V SKUPNO OSMIH DRŽAVAH (KONGO, IRAN, NIGERIJA, SAUDSKA ARABIJA, ZDA, JEMEN, KITAJSKA) USMRČENIH 39 MLADOLETNIKOV, OD TEGA 19 V ZDA. INDIFERENCA OSTAJA, KRŠITVE SO DALEČ OD NAŠE "SONČNE STRANI ALP". KAJ PA, ČE OMENIM, DA JE NASILJE PRISOTNO V VSAKI PETI DRUŽINI V SLOVENIJI, DA JE POSILJENA VSAKA SEDMA ŽENSKA IN DA LE 5 % VSEH ŽENSK Z IZKUŠNJO NASILJA POIŠČE POMOČ? JA, DOGAJA SE TUDI PRI NAS, ZATO TOKRAT KRATKI KURZ O ČLOVEKOVH PRAVICAH.

Vse se je začelo z **MAGNO CHARTO LIBERATUM** (www.bl.uk/treasures/magnacarta/magna.html), ki je nastala leta 1215 v Angliji, kjer lahko še danes najdeš vse štiri ohranjene izvode, in sicer dva v Britanski nacionalni knjižnici v Londonu in dva v arhivih katedral Lincoln in Salisbury. Skozi listino je vzpostavljen temelj svobode, ki so jo takrat dokaj skromno razumeli le kot omejevanje vladarjeve moči nasproti prebivalstvu.

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

Sledeči mejnik v razvoju človekovh pravic nedvomno predstavlja po grozotah 2. svetovne vojne ustanovljena Organizacija Združenih narodov (OZN). **Ustanovna listina OZN** je bila podpisana 26. junija leta 1945 v San Franciscu in že v preambuli želi potrditi »vero v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti, v enakopravnost moških in žensk /.../«.

Tovrstne visokoleteče cilje zasledimo tudi v vseh sledečih dokumentih izdanih v njenem okviru. Najbolj impozantne so listine, ki sestavljajo

MEDNARODNO LISTINO ČLOVEKOVH PRAVIC:

- ★ **Splošna Deklaracija človekovh pravic**, o kateri je bilo govora že v San Franciscu, a je ideja rabila še tri dodana leta, da je dozorela;
- ★ **Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah** (v Sloveniji od 1. 7. 1992);
- ★ **Mednarodni pakt o političnih in državljanskih pravicah** (v Sloveniji od 18. 5. 1993) in z njim dva dodatno sprejeta fakultativna protokola.

SPLOŠNA DEKLARACIJA O ČLOVEKOVH PRAVICAH nedvomno še danes predstavlja najpomembnejšo in najbolj daljnosežno deklaracijo, ki je bila kdaj koli sprejeta v OZN. Predstavlja vir navdiha nacionalnim in mednarodnim naporom ob varstvu človekovh pravic in v skladu z njo se ravnavajo vse dejavnosti na tem področju. Originalno besedilo deklaracije se nahaja na spletni strani OZN (www.un.org/Overview/rights.html). Obstaja pa še množica specializiranih dokumentov, ki natančneje urejajo specifična področja, kot je Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju ipd.

Tudi vsi organi znotraj OZN na področju človekovh pravic so dokaj specializirani, kot recimo Visoki komisariat ZN za begunce, Sklad ZN za otroke, bolj poznan kot UNICEF. Sem lahko prištevamo tudi **Mednarodno sodišče v Haagu**, ki se sicer neposredno ne ukvarja s človekovimi pravicami, ampak skrbi za upoštevanje načel in duha Ustanovne listine, torej posredno tudi za spoštovanje človekovh pravic. Zraven vseh naštetih na ravni OZN delujejo tudi organi, ki izhajajo ali neposredno iz Ustanovne listine ali iz posameznih konvencij. Več informacij na www.un.org/Depts/dhl/resguide/spechr.htm.

ČLOVEKOVE PRAVICE V EVROPI

OZN pa ni edina organizacija, znotraj katere se je odražala skrb za človekove pravice. Na ravni Evropske unije je bila leta 2000 v Nici sprejeta **LISTINA EVROPSKE UNIJE O TEMELJNIH PRAVICAH**, ki je bila kasneje z vključitvijo v Evropsko ustavo še nadgrajena. Ker pa ustava zaenkrat še ni bila sprejeta, tudi listina v tej prenovljeni obliki še ni zaživel.

Sledi Svet Evrope (SE), ki je bil ustanovljen 5. maja (nekoč 5. maj kot Dan Evrope) 1949 in je danes s 46 državami članicami (Slovenija je vstopila leta 1993) najstarejša danes delujoča evropska meddržavna politična organizacija, je leta 1950 sprejela **EVROPSKO KONVENCIJO O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN**. Konvencija predstavlja enega največjih dosežkov SE. Od leta 1954 je ratifikacija Konvencije formalni pogoj za članstvo, polnopravno članstvo v SE pa je pogoj za članstvo v Evropski uniji. V Sloveniji je Konvencija veljavna od 28. junija 1994.

SLOVENIJA PRED EVROPSKIM SODIŠČEM

Kljub temu da konvencija temelji na Splošni deklaraciji človekovih pravic, je prav tako izjemnega pomena, saj je bilo za potrebe njenega varovanja ustanovljeno **Evropsko sodišče za človekove pravice**, ki spada med neprecenljive organe varstva človekovih pravic. Vse od njegove ustanovitve lahko vsako državo članico SE, ki je prekršila določila Konvencije, tožijo druge države, nevladne organizacije in tudi posamezniki. Ravno to se je zgodilo Sloveniji, saj se je ravno to sodišče zadnje čase veliko omenjalo zaradi tožbe hrvaških varčevalcev nekdanje Ljubljanske banke proti Sloveniji.

1. novembra 2006 je bila sprejeta sodba v prid Sloveniji in na Portalu Evropskega sodišča za človekove pravice (<http://cmiskp.echr.coe.int/> - HUDOC collection), kjer so objavljene zadnje sodbe sodišča, se nahaja tudi sodba "Kovačić and others vs. Slovenia".

KOMISAR ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

V sklopu SE deluje še en pomemben organ na področju človekovih pravic: **Komisar Sveta Evrope za človekove pravice**. Trenutno ta položaj zaseda Thomas Hammarberg, 64-letni Šved. Njegov mandat obsega promocijo zavedanja in spoštovanja človekovih pravic in izobraževanje o človekovih pravicah.

Drugi aspekt delovanja Komisarja je ugotavljanje zakonskih in praktičnih pomanjkljivosti na področju človekovih pravic. Komisar pri opravljanju svojih dejavnosti sodeluje z različnimi mednarodnimi akterji, kot so OZN, Evropska unija, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE - leta 2005 je organizaciji predsedoval naš minister za zunanje zadeve Dimitrij Rupel) in s številnimi nevladnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s problematiko človekovih pravic. Če jih naštejemo le nekaj:

- ★ **Human Rights Watch** (www.hrw.org),
- ★ **Amnesty International** (www.amnesty.org) s podružnico tudi v Sloveniji in sicer Amnesty International Slovenije (AIS, www.amnesty.si),
- ★ **Peace Brigades International** (www.peacebrigades.org),
- ★ **International Helsinki Federation for Human Rights** (www.ihf-hr.org),
- ★ **International service for Human rights** (www.ishr.ch) ...

VSI DRUGAČNI - VSI ENAKOPRAVNI

Enakim načelom kot komisar za človekove pravice sledi kampanja Sveta Evrope **Vsi drugačni - vsi enakopravni** (www.alldifferent-allequal.com). Prvič je potekala leta 1996, letos pa se izvaja že drugič, in sicer se zavzema za raznolikost, človekove pravice in participacijo. Tudi v Sloveniji bo kampanja do septembra 2007 pod okriljem **Urada RS za mladino** (www.uradzamladino.gov.si) opozarjala, da so raznolikost, participacija ter medverski in medkulturni dialog ključnega pomena pri izgrajevanju naših skupnih vrednot.

Vse to zveni zelo optimistično. Na področju problematike človekovih pravic je bilo narejenega že ogromno in še več ... ampak še vedno v časopisih beremo: "Poljski predsednik Lech Kaczyński pozval k ponovni uvedbi smrtnih kazni", "ZDA priznale smrt dveh zapornikov med zasliševanjem v Guantanamo; zapornika pretepena do smrti", "Za prešuštvo smrt s kamenjanjem" in podobno. Takrat se zdijo vse deklaracije in konvencije samo kopica praznih besed, ki jih "realnost" ignorira na celi črti.

Realnost, družba, oblast ... kakršen koli izraz že uporabimo, še vedno je posameznik tisti, ki sestavlja družbo in tako se vse začne in konča - tako ali drugače na isti točki - **koliko je tebi, ja prav tebi, ki to bereš, dejansko sploh mar.**

- ★ www.un.org - Organizacija Združenih narodov
- ★ <http://europa.eu.int> - Portal Evropske unije
- ★ <http://cmiskp.echr.coe.int> - Evropsko sodišče za človekove pravice
- ★ www.coe.int - Svet Evrope
- ★ www.amnesty.si - Amnesty International Slovenije
- ★ www.osce.org - Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
- ★ www.mzz.gov.si - Ministrstvo za zunanje zadeve RS

$$1 + 1 = 3?$$

KAJ SE DANES SPLAČA ŠTUDIRATI?

MATEMATIKO!

MNOGO MLADIH, KI SO ŽE KONČALI ŠTUDIJ IN IMAJO V ROKI POTRDILO (DIPLOMO) O SVOJEM ZNANJU IN SPOSOBNOSTIH, SE DANDANES SOOČA S PROBLEMOM BREZPOSELNI. »ŽAL NIMAMO POTREB PO NOVIH DELAVCIH,« ALI PA »IMAMO ŽE DOVOLJ SPOSOBNIH DELAVCEV,« JE DOSTIKRAT ODGOVOR DELODAJALCEV NA PROŠNJO ZAPOSILITVE. PO DRUGI STRANI PA V SPECIFIČNIH PANOGAH OBSTAJA POMANJKANJE DELAVCEV, PREDVSEM MLADIH. BISTVENO JE TOREJ, DA NAJDEŠ »PRAVO« (TRENUTNO NAJBOLJ ISKANO) SMER ZAPOSILITVE. SICER JE SEVEDA ZATE VE-DNO NAJBOLJ IDEALNO DELO TISTO, KI USTREZA TVOJIM ŽELJAM IN AMBICIJAM, A ČE SE TRENUTNO ODLOČAŠ MED VEČ SMERMI, BODO NASLEDNJE INFORMACIJE PRAVŠNJE ZATE.

»Trenutno najbolj iskani poklici so tehnične smeri,« je prvi odgovor delavca na Zavodu za zaposlovanje RS na vprašanje, kateri poklici so danes najbolj iskani in kaj se plača študirati. Nadaljuje s podatki o tem, da je še vedno največji naval na družboslovne smeri, a takšni poklici na našem trgu trenutno niso najbolj aktualni. Se pa vse spreminja, torej nič ni zagotovo. Vse se vedno opiše na hitro in na splošno, a mene zanimajo še podrobnosti. »Kakšni poklici - določeno - so to?« »Hja, vse, povezano z računalniki in tehnologijo, ki se vedno bolj razvija in širi v nedogledne dimenzije.« »In kakšni predmeti so nujno potrebni za tak študij?« vrtam dalje. »Matematika, štirih vrst najmanj, kaj pa drugega.« In slučajno ali ne, tudi prvi rektor Univerze v Ljubljani je bil matematik.

UF, SAMO MATEMATIKA NE!

Aha, pa smo tam, pri predmetu, katerega se večina dijakov najbolj izogiba - matematiki. V znanju je denar, pravijo. A danes lahko bolj realno rečemo: »V matematiki je služba.« In brez službe ni denarja in brez denarja ni zanesljive, lagodne prihodnosti. Saj denar tudi ni vse, bi rekli drugi. To je res, je pa denar nekaj, kar ti vsak dan kupi hrano za pod zob, topel plašč za prihajajočo mrzlo zimo in elektriko, vodo in ogrevanje za tvoj bivanjski prostor. In ali niso to osnovne stvari za preživetje v današnjem svetu? Brez njih enostavno ne gre. Ključ do njih pa je, hočeš nočeš, denar, ki se dobi, če ga že ne ukradeš ali podeduješ, z delom.

V zadnjih letih je bil opažen velik narastek pri v vpisu na gimnazije. Poklicne šole po drugi strani izgubljajo dijake. Je ta podatek zaskrbljujoč? No, po gimnaziji greš lahko študirat karkoli, odvisno pač od točk, ki jih zbereš od uspehov v 3. in 4. letniku in rezultatov na maturi. Po tem bi tako lahko statistično mlade maturante delili na tiste z »začrtano« in tiste s »še nenačrtovano« prihodnostjo. Prvi imajo že postavljen cilj, ki je pogojen z veseljem do nekega poklica in zaslužkom, medtem ko pa drugi še ne vedo prav kam po končani srednji šoli.

BREZPLAČNA POMOČ

Za vse, ki spadate v to drugo skupino, naj mimogrede omenim, da Slovenija nudi mladim, ki se še odločajo za svojo poklicno pot, najrazličnejše brezplačne pomoči in svetovanja. CIPS, Center za informiranje in poklicno svetovanje, deluje pod okriljem Zavoda za zaposlovanje RS. Na njihovih internetnih straneh (www.ess.gov.si/SLO/Ncips/Opis/KajJeCips.htm) se lahko pozanimaš o možnostih za nadaljnji študij, preko posebnih računalniških testov pa ti celo pomagajo ugotoviti, kakšen poklic bi bil najbolj primeren zate. Takšni zanimivi testi (preverjeno, sem enega naredila tudi sama) so drugače dostopni tudi na internetu: www.nefiks.net/zaposlovanje/.

KAJ PA TUJINA?

No, če matematika ni ravno tvoj priljubljeni predmet, ne skrbi. Še vedno se najde tudi kaj, kar je pisano na tvojo kožo. Navsezadnje je Slovenija vstopila v EU, meje so se odprle, nove možnosti zaposlitve tudi ... Tudi drugod je lepo, a doma je najlepše, pravijo, a če ti dom ne da neke možnosti, si pač prisiljen poskusiti drugje. »A še ni kake velike panike,« pravi gospod z Zavoda za zaposlovanje. »Stanje v Sloveniji glede brezposelnosti se izboljšuje. Poglejte na trg, delavci se iščejo nepretrgoma.« Ja, samo za več denarja in za zagotovljeno službo za nedoločen čas moraš obvladati matematiko. Rečeno na grobo, a tako to trenutno v Sloveniji je. Vzemi ali pusti in poskusi drugače.

★ www.nefiks.net/zaposlovanje

★ www.mdds.gov.si